

DRAUDIMO VERSLAS EUROPOS SĄJUNGOJE: DRAUDĖJŲ APSAUGA

INSURANCE BUSINESS IN EUROPEAN UNION: POLICYHOLDERS PROTECTION

Valentina PELECKIENĖ, doc., dr.

Kęstutis PELECKIS

Vilniaus Gedimino technikos universitetas

Įvadas

Pasaulio finansų krizė, prasidėjusi 2007 m., parodė, kaip svarbu teisingai vertinti ir numatyti finansų institucijų patiriamą riziką. Europos draudimo rinka, palyginti su bankų sektoriumi, sugebėjo atremti finansų krizės sukeltą audrą. Tai paaiškinama tuo, kad draudimo verslo modelis iš esmės skiriasi nuo bankų sektoriaus ir, be to, draudimo rinka yra padariusi išvadas iš 2001–2002 metų krizės, t. y. įdiegė griežtesnes rizikos ir kapitalo valdymo sistemas. Draudimo rinka iki šiol vadovaujasi mokumo režimo reikalavimais, vadinamais „Mokumu I“, kurie ir padėjo jai išvengti krizės. Tačiau „Mokumo I“ režimas gyvuoja tik draudimo įmonių lygiu ir dažniausiai nacionaliniu mastu, o tai suformuoja skirtingus požiūrius į draudimo įmonių mokumą visoje Europoje (CEA... 2010). Todėl šiuo metu Europos Sąjungos priežiūros institucijos yra suformulavusios svarbiausią tikslą – sukurti naują, patobulintą draudimo ir perdraudimo įmonių mokumo reguliavimą, vadinamąjį „Mokumą II“. Tai padės skleisti pažangią draudimo rizikos ir kapitalo valdymo praktiką bei suderinti mokumo skaičiavimą holistiniu požiūriu, įvertinant visas draudimo įmonių rizikas, apimančias tiek įmonės turtą, tiek jos išpareigojimus bei jų tarpusavio priklausomybę.

2009 m. lapkričio 29 d. Strasbūre buvo priimta Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2009/138/EB dėl draudimo ir perdraudimo veiklos pradėjimo bei jos vykdymo (Mokumas II) (Europos Parlamento... 2009), kuri turi būti perkelta į nacionalinę teisę ne vėliau kaip iki 2012 m. spalio 31 d. Atsižvelgiant į tai, kad ši direktyva reiškia esminius pokyčius Europos Sąjungos draudimo rinkoje per paskutinius 40 metų, bei į tai, kad ateityje apibendrinus šių priemonių taikymą draudimo rinkoje, numatoma vykdyti ir banko sektoriaus reguliavimo pertvarką, šios direktyvos nuostatų nagrinėjimas laiku bei draudimo įmonių ir visuomenės supažindinimas su numatomais pokyčiais turės didelę įtaką sėkmingam jos perkėlimui į nacionalinę teisę. Šiuo metu visų Europos Sąjungos (toliau – ES) šalių narių ekspertai intensyviai dirba prie šios direktyvos įgyvendinimo priemonių, t. y. dalyvauja Europos Komisijos darbo grupėje rengiant antro lygio įgyvendinimo priemones, t. y. tiesioginio taikymo

reglamentus. Atsižvelgiant į tai, kad direktyva „Mokumas II“ yra didelės apimties, įtvirtinanti draudimo įmonėms naujus kiekybinius ir kokybinius veiklos reikalavimus, todėl, siekiant užtikrinti sėkmingą Lietuvos draudimo rinkos pasiruošimą dirbti naujomis sąlygomis, labai svarbu tinkamai ir laiku perkelti šios direktyvos nuostatas į nacionalinius teisės aktus bei sudaryti tinkamas sąlygas draudimo įmonėms pasiruošti juos taikyti bei įgyvendinti.

Šio straipsnio tikslas – išnagrinėti iki šiol draudimo įmonėse naudojamos sistemos „Mokumas I“ silpnąsias vietas bei direktyvos „Mokumas II“ pranašumus, atsižvelgiant į jos kiekybinio poveikio vertinimo komiteto (CEIOPS) per 2005–2010 metų laikotarpį, bei nustatyti jos įtaką Lietuvos draudimo rinkai ir draudėjams.

Draudimo rizikos: šiuolaikinis požiūris Europos Sąjungoje

Šiuo metu draudimo įmonės, vertindamos draudimo riziką, vadovaujasi pirmosiomis ES draudimo direktyvomis (ne gyvybės draudimo direktyva 73/239/EEB bei gyvybės draudimo direktyva 79/267/EEB), kurios numato, kad draudimo įmonės privalo turėti pakankamą mokumo atsargą visai veiklai vykdyti, t. y. turima mokumo atsarga turi būti ne mažesnė už minimalų garantinį fondą, o garantinis fondas turi būti ne mažesnis už minimalų garantinį fondą. Iki šiol minėtos ES direktyvos kas keleri metai buvo papildomos nustatant naujus minimalaus garantinio fondo dydžius bei jų indeksavimo tvarką. Atsižvelgdama į tai Lietuvoje veikiančioms draudimo įmonėms šiuo metu Lietuvos draudimo priežiūros komisija 2009 m. gruodžio 1 d. nutarimu Nr. N-504 yra nustačiusi tokius indeksuotus minimalaus garantinio fondo dydžius (Lietuvos Respublikos... 2009):

- 1) 2300 tūkst. eurų – draudimo įmonei, vykdančiai ne gyvybės draudimo veiklą;
- 2) 3500 tūkst. eurų – draudimo įmonei, vykdančiai gyvybės draudimo veiklą;
- 3) 3500 tūkst. eurų – draudimo įmonei, vykdančiai bent vienos iš Draudimo įstatymo 7 straipsnio 3 dalies 10–15 punktuose nurodytus draudimo grupėms priklausančios

draudimo rizikos draudimo veiklą (su sausumos transporto priemonių valdymu susijusios civilinės atsakomybės draudimas, su skraidymo aparatų valdymu susijusios civilinės atsakomybės draudimas, su laivų (jūrų ir vidaus vandenu) valdymu susijusios civilinės atsakomybės draudimas, bendrosios civilinės atsakomybės draudimas, kredito draudimas, laidavimo draudimas).

Lietuvoje, kaip ir kitose ES valstybėse narėse, draudimo įmonių turimą mokumo atsargą sudaro turtas, nesuvaržytas jokiais finansiniais išpareigojimais (apmokėtas įstatinis kapitalas, akcijų priedai, perkainojimo rezervas, rezervai, nepaskirstytasis pelnas (nuostolis) atėmus iš jo mokėtinus dividendus, kaupiamojo dividendo privilegijuotosios akcijos ir subordinuotos paskolos ir kt.), kuri turi būti didesnė nei būtinoji mokumo atsarga, apskaičiuojama kaip kapitalo poreikis atskirai ne gyvybės ir gyvybės draudimo rizikoms dengti, ir minimalus garantinis fondas (Lietuvos Respublikos... 2003). Draudimo įmonių turima mokumo atsarga yra lygi garantiniam fondui. Jei garantinis fondas tampa mažesnis už draudimo įmonės minimalų garantinį fondą, šią padėtį draudimo įmonė privalo ištaisyti ne vėliau kaip per vienerius metus nuo mokumo atsargos apskaičiavimo datos. Šios padėties neištaisius Draudimo priežiūros komisija privalo imtis būtinų poveikio priemonių, pvz., turto, dengiančio techninius draudimo atidėjinius, areštą, turi teisę panaikinti draudimo veiklos licenciją ir kt.

Europos Komisijos sukurta darbo grupė 1995 m. ištyrė ir nustatė, kad dabartiniai sistemos „Mokumas I“ reikalavimai nepakankamai atsižvelgia į skirtingus turimo turto rizikos veiksnius, draudimo rizikos nėra diferencijuojamos, be to, sistema nėra orientuota į ateitį, joje labai nedaug kokybinių reikalavimų, susijusių su draudimo įmonių rizikos valdymu ir valdymo sistema, bei nereikalaujama, kad priežiūros institucijos nuolat peržiūrėtų šiuos kokybinius aspektus. Nepakankamai atsižvelgiant į riziką draudikai neskatinami tinkamai valdyti savo rizikos ar tobulinti jos valdymą ir į tai investuoti. Todėl nustatyta, kad dabartinė sistema „Mokumas I“ nesukuria prielaidų visiškai apsaugoti draudėjus, šiuo metu ES veikiančioje sistemoje nustatomi tik būtini standartai, kuriuos galima papildyti nacionalinio lygio taisyklėmis, ypač iškreipiančiomis bendros ES draudimo rinkos veikimą ir jai kenkiančiomis, todėl didėja ES draudikų ir draudėjų išlaidos bei trukdoma vystytis konkurencijai. Europos Komisijos draudimo komitetas apžvelgė atskirų Europos Sąjungos šalių mokumo sistemas ir Miulerio ataskaitoje (1997) apibendrino pagrindinius jos trūkumus:

- ◆ sistema „Mokumas I“ vykdo tik išpėjamąją ir saugumo funkcijas, todėl nepadėjo išvengti kai kurių draudimo įmonių bankrotų;
- ◆ sistema „Mokumas I“ yra nepajėgi vykdyti efektyvios draudimo įmonių padėties analizės.

Be to, pradedant rengti direktyvos „Mokumas II“ projektą didelį vaidmenį suvaidino 2002 m. atlikti du tiriamieji darbai Europos Komisijos užsakyму: KPMG

studija ir Paulo Sharmos ataskaita. KPMG studijoje (2002) išnagrinėtas draudimo įmonių mokumo reglamentavimas įvairiose valstybėse bei apžvelgtos galimos mokumo reguliavimo kryptys, o Paulo Sharmos ataskaitoje (2002) buvo ištirtas draudimo įmonių mokumo reglamentavimas, draudimo įmonių bankrotų priežastys, tendencijos draudimo įmonių rizikos analizės srityje.

Direktyvos „Mokumas II“ tikslas – sukurti naują europinę draudimo priežiūros sistemą, kuri suteiktų priežiūros institucijoms tinkamas priemones (kiekybines, kokybines) siekiant patikimai įvertinti draudimo įmonės mokumą bei skatinti efektyvų jos vidaus rizikos valdymą. Tikimasi, kad įgyvendinus direktyvą „Mokumas II“, patikimo ekonominio vertinimo principais pagrįsta sistema atskleis tikrąją finansinę draudikų padėtį, padidins jos skaidrumą ir sustiprins pasitikėjimą visu draudimo sektoriumi. Rizika pagrįsti norminiai reikalavimai užtikrins tinkamą pusiausvyrą tarp patikimos draudėjų apsaugos ir pagrįstų draudikų išlaidų. Atsižvelgiant į tai, direktyvos „Mokumas II“ įgyvendinimas draudikams, tinkamai valdantiems savo riziką, taikantiems griežtas strategijas bei rizikos mažinimo priemones ar diversifikuojantiems savo veiklą, leis turėti mažiau kapitalo, o draudikams, netinkamai valdantiems savo riziką, arba linkusiems labiau rizikuoti reikės turėti daug daugiau kapitalo, siekiant užtikrinti, kad būtų laiku tenkinami draudėjų reikalavimai. Direktyvos įgyvendinimas numato ir griežtą vidaus kontrolę draudimo įmonėse bei privalėjimą visuomenei atskleisti daugiau informacijos apie jų mokumą ir finansinę būklę. Rengiant direktyvos „Mokumas II“ projektą Europos Komisijai teko sunkus darbas sujungti kartu su siūlomomis naujomis direktyvos „Mokumas II“ nuostatomis dar 13 dabar galiojančių draudimo direktyvų. Be to, reikėjo pakeisti 8-ojo dešimtmečio direktyvų formuluotes remiantis šiuolaikine draudimo terminija, nekeičiant jų turinio, kartu pateikiant Europos Parlamento teisininkams paaiškinimus. Europos Komisija 2008 m. vasario 26 d. patvirtino direktyvos „Mokumas II“ projektą ir perdavė jį toliau svarstyt Europos Tarybai bei Europos Parlamentui, kur, galutinai suderinus direktyvos tekstą, 2009 m. lapkričio 29 d. Strasbūre ji buvo priimta.

Direktyvos „Mokumas II“ struktūra yra panaši į „Bazelis II“ (bankų priežiūros komiteto reikalavimų) struktūrą (Basel Committee... 2001) ir kurią sudaro trijų pakopų (arba ramsčių) reikalavimai:

1. *Kiekybiniai* – nuosavas kapitalas, techniniai atidėjiniai, reikalavimai kapitalui, turto vertinimas, rizikos rūšys, rizikos prielaidos ir matai, rizikų priklausomybė, vidinių modelių naudojimas).
2. *Kokybiniai* – vidinės rizikos kontrolė, rizikos valdymas, valdymo efektyvumas, testai, reikalavimų kapitalui koregavimas.
3. *Informacijos atskleidimo* visuomenei ir priežiūros institucijai – privalomas ir sistemingas informacijos

atskleidimas priežiūros institucijai, viešas informacijos atskleidimas, skaidrumas.

„Mokumas II“ direktyva ir situacija draudimo versle: kiekybiniai aspektai

Direktyvos „Mokumas II“ sistema susideda iš reikalavimų draudimo įmonių kapitalui: mokumo kapitalo ir minimalaus kapitalo, kur pirmasis turi būti lygus arba didesnis už antrąjį. Direktyvos „Mokumas II“ ypatumais domėjosi nemažai autorių (Eling *et al.* 2007; Steffen 2008; Doff 2008). Po išsamių svarstymų ir tyrimų direktyvoje buvo įtvirtinta nuostata, kad draudimo įmonės mokumo kapitalo reikalavimas nustatomas kaip ekonominis kapitalas, kurį draudimo ar perdraudimo įmonės privalo turėti, kad užtikrintų, jog jų veiklos žlugimo rizika atsirastų ne dažniau kaip vienu iš 200 atvejų arba kad šios įmonės, esant mažiausiai 99,5 proc., tikimybei vis dar galėtų vykdyti savo įsipareigojimus draudėjams ir naudos gavėjams per artimiausius 12 mėnesių. Šis ekonominis kapitalas turėtų būti skaičiuojamas pagal realų tų įmonių rizikos pobūdį, atsižvelgiant į galimų rizikos mažinimo priemonių poveikį ir diversifikacijos efektą. Kad visos draudimo ir perdraudimo įmonės galėtų įvertinti savo ekonominį kapitalą, bus nustatyta standartinė mokumo reikalavimo apskaičiavimo formulė pagal modulių metodą, t. y. iš pradžių bus įvertinamas atskiras kiekvienos rizikos kategorijos poveikis, o paskui jie sudedami. Dėl standartinio mokumo modelio vyko diskusijos (Sandstrom 2006; Schubert, Griebmann 2007). Viena iš sistemos „Mokumas II“ naujovių yra tai, kad ji leis naudoti vidinius įmonės rizikos vertinimo modelius mokumo kapitalo rodikliui skaičiuoti (Liebwain 2006). Tai turėtų skatinti draudimo įmones geriau vertinti ir valdyti savo rizikas, nes potencialiai tokiais vidiniais modeliais tiksliau riziką įvertinusioms įmonėms bus keliami mažesni nei standartiniai kapitalo reikalavimai. Tačiau manoma, kad vidinius modelius taikyti praktikoje yra gana brangu ir tai galės daryti tik didelės draudimo įmonės, turinčios pakankamai finansinių ir techninių išteklių (Eling *et al.* 2009).

Minimalaus kapitalo reikalavimas draudimo įmonei turėtų užtikrinti minimalų lygį, žemiau kurio finansinių išteklių suma negalėtų nukristi. Šis lygis bus nustatomas pagal paprastą formulę, kuriai taikoma nustatyta žemiausia ir aukščiausia ribos, pagrįstos rizika mokumo kapitalo reikalavimu, kad būtų sudarytos sąlygos laipsniškai didinti priežiūros institucijų veiklos galimybes ir kad jis būtų pagrįstas duomenimis, kuriuos galima patikrinti.

Direktyvos „Mokumas II“ nuostatų įgyvendinimas pareikalaus turėti papildomai kapitalo dėl rinkos, kredito ir operacinės rizikos, bus vertinama visa draudimo balanso ataskaita. Atskirai draudimo įmonei mokumo reikalavimai bus apskaičiuojami pagal standartinę formulę arba nustatomi taikant vidinį draudimo įmonės modelį, atsižvelgiant į visas draudimo įmonės rizikas ir jų valdymo kokybę. Tačiau priežiūros institucijos galės

nustatyti papildomą kapitalą, kuriuo didinamas mokumo kapitalo reikalavimas tik išimtinėmis aplinkybėmis, direktyvoje nurodytais atvejais, po priežiūros proceso. Standartinė mokumo kapitalo reikalavimo formulė turėtų atitikti daugelio draudimo ir perdraudimo įmonių rizikos pobūdį. Tačiau kartais standartinis metodas gali neatitikti labai specifinio įmonės rizikos pobūdžio. Papildomo kapitalo nustatymas yra išskirtinis atvejis, tai kraštutinė priemonė, kai kitos priežiūros priemonės yra neveiksmingos arba netinkamos. Papildomas kapitalas turėtų būti išsaugomas, kol nebus pašalintos aplinkybės, kuriomis jis buvo nustatytas.

Nors atskiroms draudimo įmonėms mokumo reikalavimai ir toliau bus taikomi, didesnis dėmesys bus skiriamas įmonių grupės mokumui. Draudimo įmonių grupės vidinio modelio adekvatumas iš esmės bus vertinamas patronuojančią įmonę prižiūrinčios institucijos. Sistemoje „Mokumas II“ draudimo įmonių grupė neprivalės užtikrinti kiekvienos atskiros antrinės įmonės mokumo padengimo pinigėmis lėšomis – svarbiausia bus grupės mokumo vykdymas, todėl grupė galės optimizuoti lėšų perskirstymą grupės viduje, todėl dides kapitalo ekonominio vertinimo poreikis (Europos Parlamento... 2009). Jei draudimo grupės užtikrins efektyvų rizikos valdymą, joms bus nustatytas mažesnis kapitalo reikalavimas. Atsižvelgiant į tai, direktyvos „Mokumo II“ įgyvendinimas pareikalaus kur kas sudėtingesnių, rizika paremtų mokumo reikalavimų draudikams ir perdraudimams, kuriais bus siekiama užtikrinti, kad jie turėtų pakankamai turto padengti nuostoliams dėl potvynių, audrų, didelių eismo įvykių, investicijų nuvertėjimo, administracinių sąnaudų išaugimo ar perdraudikų įsipareigojimų nevykdymo.

Siekiant įvertinti sistemos „Mokumas II“ poveikį draudimo įmonėms Europos draudimo ir profesinių pensijų priežiūros komitetas atliko net keturias kiekybinio poveikio vertinimo studijas.

Pirmajame kiekybiniame vertinime dalyvavo 312 draudimo įmonių (Baltijos šalys nedalyvavo). Šio vertinimo tikslas – įvertinti, koks atsargumo lygmuo yra dabartiniuose techniniuose atidėjiniuose ir kaip pasikeistų jų dydis, jeigu jie būtų skaičiuojami šiais metodais (Lietuvos Respublikos... 2005): geriausio įverčio metodu; 75 procentilės metodu; 90 procentilės metodu. Šios studijos rezultatai parodė, kad:

1) gyvybės draudimo srityje: geriausio įverčio metodu apskaičiuoti techniniai atidėjiniai yra mažesni, rizikos priedai taip pat yra mažesni, būsimo pelno, skirto draudėjams, įtraukimas į techninius atidėjinius turėjo esminę įtaką jų dydžiui (Lietuvos Respublikos... 2005);

2) ne gyvybės draudimo srityje rezultatai taip pat buvo panašūs, t. y. techniniai atidėjiniai, apskaičiuoti numatytais metodais, buvo mažesni už dabartinius, o techninių atidėjinių diskontavimas sumažino jų dydį apie 10–15 proc. (Lietuvos Respublikos... 2005).

Antrosios kiekybinio vertinimo studijos, kurioje dalyvavo iš Lietuvos 2 gyvybės ir 4 ne gyvybės draudimo įmonės, tikslas – kokybinė ir kiekybinė prisiimamų rizikų analizė, techninių atidėjinių vertinimas, patikrinti keletas galimų skirtingų būdų, kaip skaičiuoti mokumo kapitalo reikalavimus bei minimalaus kapitalo reikalavimus (Kiškienė 2006). Antrajai studijai nebuvo keliamas tikslas galutinai nustatyti formulių parametrus. Bendri ES dalyvavusių draudimo įmonių rezultatai parodė, kad pagal direktyvą „Mokumas II“ projektuojamas minimalus kapitalo reikalavimas sudarytų (Linartas 2006):

- ◆ gyvybės draudimo įmonėms – 60 proc. mokumo kapitalo reikalavimo lygio;
- ◆ ne gyvybės draudimo įmonėms – 47 proc. mokumo kapitalo reikalavimo lygio.

Trečiojoje kiekybinio vertinimo studijoje kartu su kitų Europos Sąjungos šalių draudimo įmonėmis dalyvavo Lietuvos 3 gyvybės draudimo įmonės ir 8 ne gyvybės draudimo įmonės. Apibendrinant Lietuvos draudimo įmonių rezultatus, Lietuvoje registruotų gyvybės draudimo įmonių mokumo kapitalo rodikliai būtų 4,5 kartus didesni nei dabartiniai, o ne gyvybės draudimo įmonių – 2 kartus (Kamienė, Žalys 2007). Kita vertus, minimalaus kapitalo reikalavimai draudimo bendrovėms būtų mažesni, t. y. sudarytų 40 proc. dabartinių reikalavimų gyvybės draudimo įmonėms ir 60 proc. – ne gyvybės draudimo įmonėms (Linartas 2007).

Ketvirtojoje kiekybinio vertinimo studijoje dalyvavo Lietuvos 11 draudimo bendrovių: 5 gyvybės draudimo ir 6 ne gyvybės draudimo įmonės. Rezultatai: gyvybės draudimo įmonėms kapitalo reikalavimai išaugtų 4 kartus, o ne gyvybės draudimo įmonėms – 1,7 karto (Draudimas Lietuvoje... 2010). Mokumo koeficientas, rodantis, kiek nuosavas įmonės kapitalas yra didesnis už kapitalą, reikalingą visai rizikai padengti, gyvybės draudimo įmonėse nukristų nuo 2,8 iki 2, o ne gyvybės draudimo įmonėse – nuo 2,3 iki 2,1.

Šiuo metu Europos draudikų ir perdraudikų federacija yra labai suserimusi dėl Europos draudimo ir profesinių pensijų priežiūros komiteto pateikto 2009 metų patarimo (CEIOPS advice for... 2010; CEIOPS advice paper „Solvency... 2010; CEIOPS advice paper „European... 2010), teikiančio pirmenybę griežtesniems „Mokumo II“ finansiniams reikalavimams – draudimo įmonės turi turėti iki 65–75 proc. daugiau kapitalo, nei buvo nustatyta ketvirtojoje kiekybinėje vertinimo studijoje. Nors ši federacija mano, kad kumuliacinis efektas dėl daug atsargesnės metodologijos matuojant turtą ir įsipareigojimus bei daug konservatyvesnio standartinio kapitalo reikalavimo kalibravimo ir daugiau suvaržomų tinkamų nuosavų fondų baigsis kur kas didesniu kapitalo augimu (apie 80–100 proc.), ji teigia, kad toks konservatyvizmo laipsnis kartu su kalibravimo principais, išdėstytais direktyvoje, yra nepateisinamas ir perteklinis (CEA 2010). Nagrinėjant pasaulinės

finansų krizės pasekmes Žako Laruazjė grupės ataskaitoje pabrėžiama, kad „Bazelio II“ nuostatos turėtų būti peržiūrėtos, nes bankai pervertino arba neįvertino kai kurių rizikų ir padarė klaidų, dėl kurių jie turėjo per mažai reikiamo kapitalo, nes Bazelio metodologija per daug rėmėsi paskutiniais ekonominiais duomenimis ir geromis likvidumo sąlygomis (The high-level... 2009). Kita problema ta, kad bankai taikė vidinius rizikos modelius, kurių gerai nesuprato jų valdymo organai, nors sistema „Bazelis II“, kaip ir „Mokumas II“ kelia didesnius reikalavimus draudimo įmonės valdymo organams. Šie modeliai buvo pagrįsti per daug trumpu statistinių duomenų laikotarpiu ir nepakankami išskirtinėmis sąlygomis. Atsižvelgiant į tai, „Bazelio II“ tobulinimo kryptys numatomos būtent didinant kapitalą, ypač aukštos kokybės, kuri reikia sukaupti gerais laikais, todėl numatoma ateityje didinti minimalius reikalavimus. Kita „Bazelio II“ tobulinimo kryptis bus procikliškumo mažinimas (Turner 2009).

Penktoji kiekybinio poveikio vertinimo studija, vykusį 2010 m. rugpjūčio–lapkričio mėnesiais, kurioje dalyvavo visos Europos Sąjungos, taip pat ir Lietuvoje veikiančios, draudimo bendrovės. Vertinimo tikslas – patikrinti standartinę formulę, vertinti grupių mokumo kapitalą, pasirengti taikyti vidinį modelį (Ignatavičienė, Daškevičienė 2010). Be to, buvo siekiama įvertinti ir finansų krizės įtaką draudimo bendrovių mokumui. Šie rezultatai kartu su „Bazelio II“ patobulinimais ateityje turės lemiamą įtaką konkrečių kiekybinių reikalavimų dydžių draudimo įmonėms nustatymui.

„Mokumas II“ direktyva ir situacija draudimo versle: kokybiniai aspektai

Be kiekybinių reikalavimų, tam tikrus draudimo ir perdraudimo įmonių rizikos klausimus galima tinkamai išspręsti tik nustačius reikiamus valdymo reikalavimus. Pagal direktyvą „Mokumas II“ draudimo įmonės valdymo sistema apima: rizikos valdymo funkciją, atitikties užtikrinimo funkciją, vidaus audito funkciją ir aktuarinę funkciją. Į valdymo sistemą įtrauktos funkcijos laikomos pagrindinėmis, todėl jos laikomos labai svarbiomis ir esminėmis. Visi asmenys, kurie vykdo pagrindines funkcijas, turėtų būti kompetentingi ir tinkami.

Rizikos valdymo sistemą draudimo ir perdraudimo įmonėse pagal sistemą „Mokumas II“ turės sudaryti strategijos, procesai ir atsiskaitymo tvarka, reikės nuolat vertinti, stebėti, valdyti ir pranešti apie rizikas (individualiai ir visos įmonės lygmeniu), kurios kyla ar gali kilti, ir apie jų tarpusavio priklausomybę. Ši rizikos valdymo sistema turi būti veiksminga ir gerai integruota į draudimo ir perdraudimo įmonės organizacinę struktūrą bei sprendimų priėmimo procesus, tinkamai atsižvelgiant į asmenis, kurie vadovauja įmonei arba vykdo kitas pagrindines funkcijas. Rizikos valdymo sistema apima rizikas, įtraukiamas skaičiuojant mokumo kapitalo reikalavimą: ne gyvybės draudimo riziką, gyvybės draudimo riziką, sveikatos draudimo riziką,

rinkos riziką, kredito riziką, operacinę riziką, kuri apima teisinę riziką, bet neapima dėl strateginių sprendimų kylančios rizikos ir reputacijos rizikos. Direktyvoje „Mokumas II“ numatyta, kad rizikos valdymo sistema apima šias sritis (Europos Parlamento... 2009: 44]:

- ◆ rizikos prisiėmimo ir atidėjinių sudarymo;
- ◆ turto ir įsipareigojimų valdymo;
- ◆ investicijų, visų pirma išvestinių priemonių ir panašių įsipareigojimų, atvejais;
- ◆ likvidumo ir koncentracijos rizikos valdymo;
- ◆ operacinės rizikos valdymo;
- ◆ draudimo ir kitų rizikos mažinimo priemonių.

Draudimo ir perdraudimo įmonėms, kurios taiko patvirtintą dalinį ar visapusišką vidaus modelį, rizikos valdymo funkcija apima dar šias papildomas užduotis:

- ◆ parengti ir įgyvendinti vidaus modelį;
- ◆ išbandyti ir patvirtinti vidaus modelį;
- ◆ įforminti vidaus modelį ir bet kokius vėlesnius jo pakeitimus dokumentais;
- ◆ analizuoti vidaus modelio veikimą ir rengti suvestines jo veikimo rezultatų ataskaitas, teikti informaciją apie tobulintinas vietas.

Naudodamasi savo rizikos valdymo sistema, kiekviena draudimo ir perdraudimo įmonė įvertina savo riziką ir mokumą. Vertinami bent šie aspektai:

- ◆ bendri mokumo poreikiai, atsižvelgiant į specifinį įmonės rizikos pobūdį, patvirtintas priimtinas rizikos ribas ir verslo strategiją;
- ◆ nuolatinė mokumo kapitalo reikalavimo ir minimalaus kapitalo reikalavimo atitiktis.

Nurodyti aspektai vertinami reguliariai, o įvykus svarbiems jų rizikos pobūdžio pokyčiams – nedelsiant. Draudimo ir perdraudimo įmonės, teikdamos informaciją priežiūros institucijoms, praneša apie kiekvieno savo rizikos ir mokumo vertinimo rezultatus. Priežiūros institucijos visų pirma tikrina, ar laikomasi šių reikalavimų: valdymo sistemos reikalavimų, įskaitant savo rizikos ir mokumo įvertinimą; techninių atidėjinių reikalavimų; kapitalo reikalavimų; investavimo taisyklių; nuosavų lėšų kokybės ir kiekio reikalavimų, o tais atvejais, jei draudimo ar perdraudimo įmonė naudoja visapusišką ar dalinį vidinį modelį, pateikia ir dalinio vidaus modelių reikalavimus.

Vidaus kontrolės sistemą sudaro administracinės ir apskaitos procedūros, vidaus kontrolės tvarka, tinkami atsiskaitymo principai visais įmonės lygmenimis ir atitikties užtikrinimo funkcija. Ši funkcija – tai pareiga patarti administratoriui, valdymo organams atitikties pagal „Mokumas II“ direktyvą priimtiems įstatymams ir kitiems teisės aktams klausimais. Be to, vykdam šią funkciją taip pat vertinamas poveikis, kurį įmonės veiklai

gali turėti teisinės aplinkos pokyčiai ir nustatoma bei vertinama atitikties rizika.

Vidaus audito sistema vertina, ar vidaus kontrolės sistema ir kiti valdymo sistemos elementai yra tinkami ir veiksmingi.

Aktuarinė funkcija siekia koordinuoti techninių atidėjinių skaičiavimą, užtikrinti, kad techniniams atidėjiniams skaičiuoti būtų taikoma tinkama metodika ir modeliai bei daromos tinkamos prielaidos, įvertinti duomenų, naudojamų techniniams atidėjiniams, tinkamumą ir patikimumą, palyginti tiksliausius įverčius ir patirtį, informuoti administraciją, valdymo ar priežiūros organus apie techninių atidėjinių skaičiavimo patikimumą bei tinkamumą ir kt.

Siekiant užtikrinti skaidrumą, draudimo ir perdraudimo įmonės turės bent jau kasmet atskleisti visuomenei esminę informaciją, susijusią su jų mokumu ir finansine padėtimi, t. y. padaryti informaciją prieinamą visuomenei popierine ar elektronine forma nemokamai. Įmonės savanoriškai galės atskleisti visuomenei papildomą informaciją. Be to, priežiūros institucijoms, siekiant užtikrinti finansų sistemos stabilumą, bus sudarytos galimybės keistis informacija.

Draudimo įmonių veiklos priežiūra ir nauji sprendimai

Direktyva „Mokumas II“ numato didelių draudimo įmonių grupių valdymo ir priežiūros patobulinimus (Europos Parlamento... 2009: 81). Bus steigiami visų, sienas kertančių draudimo įmonių grupių priežiūros koledžai, siekiant sustiprinti ir geriau organizuoti bendradarbiavimą vykdam priežiūrą, ko dabar labiausiai trūksta. JAV draudimo bendrovės AIG pavyzdys dramatiškai iliustravo, kas atsitinka, kai nėra bendradarbiavimo vykdam priežiūrą (Pomfert 2010). Direktyvos projekto svarstymo Europos Taryboje metu daugiausia diskutijų sukėlė direktyvos projekto nuostatos, susijusios su įmonių grupių priežiūros reglamentavimu. Grupės priežiūra bet kuriuo atveju turi būti vykdoma patronuojančios įmonės, kurios pagrindinė buveinė yra Bendrijoje, lygmeniu. Tačiau valstybėms narėms turėtų būti sudarytos galimybės jų priežiūros institucijoms taikyti grupės priežiūrą tam tikrais žemesniais lygmenimis, jei jos mano, kad tai būtina. Pagal direktyvos priežiūros modelį pagrindinis vaidmuo tenka grupės priežiūros institucijai tik pripažįstant ir išsaugant svarbų individualios priežiūros institucijos vaidmenį, todėl įmonių grupės priežiūros institucijai suteikiama atsakomybė už visus pagrindinius grupės priežiūros aspektus, t. y. panaikinama vietinės priežiūros institucijos pareiga ir teisė kontroliuoti draudimo įmonės mokumo kapitalo reikalavimo vykdymą. Direktyva „Mokumas II“ iš esmės pakeičia draudimo įmonių grupės patronuojančios įmonės ir antrinių įmonių priežiūros institucijų galių balansą. Įmonių grupės, t. y. patronuojančios įmonės, priežiūros institucijai būtų

perduotos esminės antrinių įmonių priežiūros institucijų funkcijos, tokios kaip mokumo kapitalo reikalavimo, kuris yra galutinė draudimo įmonės rizikos įvertinimo išraiška, priežiūra. Atsižvelgiant į tai, kad Lietuvos draudimo rinkoje dominuoja kitų ES šalių draudikų antrinės įmonės, pagal direktyvą „Mokumas II“ esminiai draudimo įmonių finansinės veiklos aspektai visos rinkos mastu būtų prižiūrimi ne vietinės priežiūros institucijos, nors būtent jos pagrindinis tikslas yra užtikrinti Lietuvos draudėjų apsaugą. Kita vertus, Lietuvos draudimo įmonės, įeinančios į minėtas įmonių grupes, jose sudaro palyginti nedidelę dalį, todėl kyla abejonių, ar įmonių grupės priežiūros institucija pakankamai atidžiai stebės finansinę tokios įmonės padėtį, nes ji gali būti labiau suinteresuota daug reikšmingesnę dalį grupėje sudarančiomis įmonėmis. Todėl vietinės priežiūros institucija netenka teisių, numatytų pagal pakopinio reagavimo galimybes į vis blogėjančią draudimo įmonės finansinę padėtį ir susiveda tik į išvados dėl įmonės mokumo ar nemokumo konstatavimą. Be to, svarstymo metu Europos Parlamentas iš direktyvos „Mokumas II“ projekto išbraukė grupės paramos priemones, nes 14 valstybių narių, daugumoje iš Rytų ir Centrinės Europos, nepritarė siūlomam mechanizmui, silpninančiam nacionalinę priežiūrą. Todėl buvo nuspręsta prie šios dalies sugrįžti po 3 metų nuo direktyvos įsigaliojimo. Žako Laruažė darbo grupė savo ataskaitoje (Europos parlamento... 2009: 82) pabrėžė, kad siekiant įveikti finansų krizės padarinius kartu su direktyva „Mokumas II“ turėtų būti įdiegtos ir draudimo garantijų schemos, nes kol kas atskiros ES šalys narės turi nevienodas draudimo garantines sistemas arba iš viso jų nėra. Atsižvelgdama į tai Europos Komisija šiuo metu labai intensyviai rengia draudimo garantinių sistemų direktyvos projektą, siekdama sudaryti kuo geresnes sąlygas direktyvos „Mokumas II“ nuostatų įgyvendinimui bei draudėjų saugumui užtikrinti.

Išvados

Europos Komisijai nustačius, kad sistema „Mokumas I“ nepakankamai įvertina draudimo ir perdraudimo įmonių patiriamą riziką, buvo parengta ir 2009 m. lapkričio 29 d. Strasbūre priimta direktyva „Mokumas II“.

Direktyva „Mokumas II“ siekiama pagerinti draudimo reglamentavimą, skatinti rizikos vertinimą ir racionaliai valdyti dideles draudimo įmonių grupes. Direktyva turi būti perkelta į Europos šalių nacionalinę teisę ne vėliau kaip iki 2012 m. spalio 31 d.

Direktyva „Mokumas II“ numato, kad kiekybiniai reikalavimai draudimo įmonėje apims: nuosavą kapitalą, techninius atidėjinius, reikalavimus kapitalui, turto vertinimą, rizikos rūšis, rizikos prielaidas ir matus, rizikų priklausomybę, vidinių modelių taikymą. Kokybiniai reikalavimai apims: vidinės rizikos kontrolę, rizikos valdymą, valdymo efektyvumą, testus, reikalavimus kapitalui. Informacijos atskleidimas visuomenei ir priežiūros institucijai užtikrins informacijos apie

draudimo bei perdraudimo įmonių veiklos skaidrumą ir prieinamumą draudėjams.

Kiekybinio vertinimo studijų analizė parodė, kad pagal sistemą „Mokumas II“ pastebima kur kas mažesni mokumo kapitalo ir minimalaus mokumo kapitalo reikalavimai draudimo ir perdraudimo įmonėms. Palyginus su „Bazelio II“ sistemos sukaupta patirtimi, nustatyta, kad finansų krizės sąlygomis bankų taikyti vidiniai rizikos modeliai neišsamiai įvertino kapitalo poreikį, nes rėmėsi nepakankamai ilgu statistiniu laikotarpiu.

Nustatyta, kad rizikos valdymo sistemos kokybė draudimo įmonėse labai priklauso nuo asmenų, vadovaujančių draudimo įmonei, kompetencijos, sprendimų priėmimo, įmonės organizacinės struktūros.

Ypač daug dėmesio direktyvoje „Mokumas II“ skiriama stambių draudimo įmonių grupių priežiūrai, sukuriant specialias priežiūros institucijas (koledžus), siekiant sustiprinti ir geriau organizuoti bendradarbiavimą vykdant priežiūrą.

Artimiausiu metu būtina parengti draudimo garantinių sistemų direktyvos projektą, siekiant sudaryti kuo geresnes sąlygas direktyvos „Mokumas II“ nuostatoms įgyvendinti bei draudėjų saugumui užtikrinti.

Literatūra

Basel Committee on Banking Supervision (Basel Committee). 2001. Compendium of documents produced by the Joint Forum, Bank for International Settlements. 5 p.

CEA Insurers of Europe. 2010. Why Excessive Capital Requirements Harm Consumers, Insurers and the Economy. 36 p.

CEA. 2010. Why Excessive Capital Requirements Harm Consumers, Insurers and the Economy. Brussels. p. 20. Available from Internet: <www.cea.eu>.

CEIOPS advice for Level 2 implementing measures following the informal discussion at the Solvency Expert Group meeting. 2010. Brussels. Available from Internet: <www.ceiops.eu>.

CEIOPS advice papers. „European Insurers Eye Solvency II With Trepidation“, Standart and Poor's. February 2010. Available from Internet: <www.ceiops.eu>.

CEIOPS advice papers. „Solvency II: a potential game changer“. J. P. Morgan, January 2010. Available from Internet: <www.ceiops.eu>.

Doff, R. 2008. A critical analysis of the Solvency II proposals, *Geneva Papers on Risk and Insurance – Issues and Practice* 33(1): 193–206.

Draudimas Lietuvoje 2009. Metinė ataskaita. Draudimo priežiūros komisija. 2010. Vilnius: UAB „Sapnų sala“. 74 p.

Eling, M.; Gatzert, N.; Schmeiser, H. 2009. Minimum standards for investment performance: A new

perspective on non-life insurer solvency. Switzerland, *Insurance: Mathematics and Economics* 45(1): 113–122.

Eling, M.; Schmeiser, H.; Schmit, J. T. 2007. The solvency II process. Overview and critical analysis, *Risk Management and Insurance Review* 10(1): 69–85.

Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2009/138/EB dėl draudimo ir perdraudimo veiklos pradėjimo ir jos vykdymo (Mokumas II), OJ, L335, 2009 12 17.

Ignatavičienė, S.; Daškevičienė, L. 2010. *Penktosios kiekybinės įtakos studijos (QIS5) reikalavimų pristatymas* [interaktyvus]. Draudimo priežiūros komisija [žiūrėta 2010-12-05]. Prieiga per internetą: <www.dpk.lt/mokumas2>.

Kamienė, J.; Žalys, M. 2007. *QIS3 – minimalūs kapitalo reikalavimai* [interaktyvus]. Draudimo priežiūros komisija [žiūrėta 2010-12-05]. Prieiga per internetą: <www.dpk.lt/mokumas2>.

Kiškienė, R. 2006. *Mokumas II. QIS2 – Quantative Impact Study* [interaktyvus]. Draudimo priežiūros komisija [žiūrėta 2010-12-05]. Prieiga per internetą: <www.dpk.lt/mokumas2>.

KPMG. 2002. *Study into the Methodologies to Assess the Overall Financial Position of an Insurance Undertaking from the Perspective of Prudential Supervision*. 243 p.

Liebwein, P. 2006. Risk models for capital adequacy: Applications in the context of Solvency II and beyond, *Geneva Papers on Risk and Insurance - Issues and Practice* 31(3): 528–550.

Lietuvos Respublikos draudimo įstatymas, *Valstybės žinios*, 2003, Nr. 94-4246.

Lietuvos Respublikos draudimo priežiūros komisija [interaktyvus]. 2005. Mokumas 2. Informacija apie projekto eigą [žiūrėta 2010-12-04]. Prieiga per internetą: <www.dpk.lt/mokumas2>.

Lietuvos Respublikos draudimo priežiūros komisijos 2009 m. gruodžio 1 d. nutarimas Nr. N-504 „Dėl Lietuvos Respublikos draudimo priežiūros komisijos 2004 m. balandžio 13 d. nutarimo Nr. N-40 „Dėl mokumo atsargos skaičiavimo metodikos patvirtinimo“ pakeitimo ir papildymo, *Valstybės žinios*, 2009, Nr. 144-6422.

Linartas, A. 2006. *Mokumas II poveikis Baltijos valstybės draudikams* [interaktyvus]. Draudimo priežiūros komisija [žiūrėta 2010-12-05]. Prieiga per internetą: <www.dpk.lt/mokumas2>.

Linartas, A. 2007. *QIS3 – bendrieji principai* [interaktyvus]. Draudimo priežiūros komisija [žiūrėta 2010-12-05]. Prieiga per internetą: <www.dpk.lt/mokumas2>.

Muller, H. 1997. *Solvency of Insurance Undertakings. Conference of Insurance Supervisory Services of the*

Member States of the European Union. Report. Brussels. 101 p.

Pomfret, R. 2010. The financial sector and the future of capitalism, *Economic Systems* 34(1): 22–37.

Sandstrom, A. 2006. *Solvency Models, Assessment and Regulation*. Chapman & Hall/CRC, Boca Raton.

Schubert, T.; Griebmann, G. 2007. German proposal for a standart approach for Solvency II, *Geneva Papers on Risk and Insurance - Issues and Practice* 32(1): 133–150.

Sharma, P. 2002. *EU Insurance Supervisors Conference. Prudential Supervision of Insurance Undertakings*. Report. Brussels. 109 p.

Steffen, T. 2008. Solvency II and the work of CEIOPS, *Geneva Papers on Risk and Insurance – Issues and Practice* 33(1): 60–65.

The High-Level Group on Financial Supervision in the EU. chaired by Jacques de Larosiere. Report, Brussels. 25 February 2009.

Turner, L. 2009. *The Financial Crisis and the Future of Financial Regulation*. Economist's Inaugural City Lecture.

Santrauka

Straipsnyje nagrinėjami draudimo įmonių rizikos veiksnių vertinimo pagal direktyvą „Mokumas II“ pranašumai, palyginti su dabar veikiančia sistema „Mokumas I“, pabrėžiama direktyvos įgyvendinimo reikšmė bei įtaka sėkmingam Lietuvos draudimo rinkos vystymuisi. Pasaulio finansų krizė, prasidėjusi 2007 m. liepą, parodė, kaip svarbu teisingai vertinti ir numatyti finansų institucijų patiriamą riziką. Europos draudimo rinka, palyginti su bankų sektoriumi, sugebėjo atremti finansų krizės sukeltą audrą. Tai paaiškinama tuo, kad draudimo verslo modelis iš esmės skiriasi nuo bankų sektoriaus ir, be to, draudimo rinka yra padariusi išvadas iš 2001–2002 metų krizės, t. y. įdiegė griežtesnes rizikos ir kapitalo valdymo sistemas (CEA Insures... 2010). Draudimo rinka iki šiol vadovaujasi mokumo režimo reikalavimais (vadinamais „Mokumas I“), kurie padėjo jai išvengti krizės. Tačiau „Mokumo I“ režimas daugiausia veikia tik draudimo įmonių lygiu ir dažniausiai nacionaliniu mastu, o tai suformuoja skirtingus požiūrius į draudimo įmonių mokumą visoje Europoje. Todėl šiuo metu Europos Sąjungos priežiūros institucijos svarbiausiu tikslu laiko naujos, patobulintos draudimo ir perdraudimo įmonių mokumo reguliavimą sistemos (vadinamos „Mokumu II“) sukūrimą, siekiant skleisti pažangią draudimo rizikos ir kapitalo valdymo praktiką ir derinti mokumo skaičiavimą holistiniu požiūriu, įvertinant visas draudimo įmonių rizikas, apimančias tiek įmonės turta, tiek jos išipareigojimus bei jų tarpusavio priklausomybę. Šio straipsnio tikslas –

ištirti iki šiol draudimo įmonėse taikomos sistemos „Mokumas I“ silpnąsias vietas bei sistemos „Mokumas II“ pranašumus, atsižvelgiant į jos kiekybinio poveikio vertinimo studijų rezultatus, atliktus Europos draudimo ir profesinių pensijų priežiūros institucijų komiteto per 2005–2010 metų laikotarpį, bei nustatyti jos įgyvendinimo reikšmę ir įtaką Lietuvos draudimo rinkai bei draudėjams.

Straipsnis recenzuotas

**INSURANCE BUSINESS IN EUROPEAN UNION:
POLICYHOLDERS PROTECTION**

Valentina PELECKIENE, Assoc Prof Dr
Kestutis PELECKIS

Vilnius Gediminas Technical University

Summary

The focus of the present article is analysis of the process of implementation of the Solvency II Directive in the European Union and its influence to development of the insurance market in Lithuania. The recent financial crisis has led the insurance industry to concern solvency as one of its main priorities. Solvency as referred to in the insurance directives means the financial resources of an insurance undertaking, i.e. in essence the difference between the assets and the liabilities of the insurer. This kind of safety capital is necessary in order to absorb discrepancies between the anticipated and the actual expenses and profits. The European Commission planned a reform of regulation of insurance companies solvency regime with the help of the Solvency II Directive. In the light of this new prudential regulation, the present article suggests to analyse how the Solvency II regulatory regime

digresses from the Solvency I approach of simply imposing crude capital requirements towards enhancing policyholder protection through a more sophisticated approach that combines quantitative and qualitative elements of supervision. The Solvency II Framework Directive was designed to further improve the protection of policyholders and beneficiaries by the combined effect of the three-pillar approach: quantitative requirements – asset and liability measurement, including adequacy of technical provisions, and capital requirements; qualitative requirements – adequacy of organisation and governance as well as definition of the supervisory review process; disclosure and reporting – enabling greater transparency and market discipline. The article provides analysis of the advantages of the Solvency II directive: market consistent valuation of assets and liabilities and explicit measurement of risk capital; a holistic, cross-balance sheet approach covering all quantifiable risk types and their interdependencies; higher risk transparency that requires a greater risk awareness among managers to be embedded in key decision-making processes; risk management focus – tackling the source of problems, not symptoms; ladder of interventions – starting at an upper threshold (solvency capital requirement) requiring companies to submit a plan for prompt corrective actions and ending at a lower threshold at which the regulator takes over (minimum capital requirement); group supervision – considering the real aggregated economic profile of groups, yet in conjunction with supervision at the legal entity level. This analysis of the risks arising from Solvency I and advantages of Solvency II is intended to help take decisions in further discussions on the framing of future solvency regulations. Implementation of the Solvency II Directive will further strengthen the protection of policyholders' interests and promote the healthy development of the insurance sector in Europe.

Copyright of Public Administration (16484541) is the property of Lithuanian Public Administration Training Association and its content may not be copied or emailed to multiple sites or posted to a listserv without the copyright holder's express written permission. However, users may print, download, or email articles for individual use.